

Шифр: пізнавальна самостійність

**РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ В УЧНІВ
ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ**

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ	5
1.1 Характеристика феномену пізнавальної самостійності учнів ЗП(ПТ)О	5
1.2 Психолого-педагогічні умови розвитку пізнавальної самостійності в учнів ЗП(ПТ)О	7
1.3 Квazіпрофесійна діяльність як одна із умов розвитку пізнавальної самостійності учнів ЗП(ПТ)О	11
РОЗДІЛ 2	14
ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ	14
2.1 Критерії оцінювання та рівні розвиненості пізнавальної самостійності в учнів ЗП(ПТ)О	14
2.2 Аналіз результатів дослідження	16
РОЗДІЛ 3	21
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ВИКЛАДАЧАМ ЩОДО РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ	21
ВИСНОВКИ	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	28
ДОДАТКИ	34

ВСТУП

На сьогодні проблема розвитку пізнавальної самостійності майбутніх кваліфікованих робітників посідає одне з центральних місць у сучасній освіті, оскільки пізнавальна самостійність є одним із найбільш значущих чинників розвитку особистості.

Підготовка висококваліфікованих фахівців, здатних до компетентної й відповідальної діяльності за своїм фахом, неможлива без розвитку пізнавальної самостійності, створення умов для її ефективного самокерування.

Перед психологічною наукою постають питання розробки нових методів та технологій, які сприяли б розвитку готовності учнів до самостійного здобуття нових знань на різних етапах професійного становлення, а також суттєвого підвищення результативності їх пізнавальної діяльності. Отже, необхідною професійно важливою якістю майбутніх кваліфікованих робітників ЗП(ПТ)О є саме пізнавальна самостійність.

Проблемою пізнавальної самостійності займалися багато науковців у своїх працях. Значний внесок дослідження цих проблем зробили: (В. І. Андреев, А. Є. Абилкасімова, В. С. Абатурова, К. Д. Ушинський, Н. Половнікова, О. Я. Савченко, Л. С. Виготський, М. О. Данилов, М. Ф. Шустваль, та ін.) вони представили традиційний погляд на пізнавальну самостійність та розмежували поняття «пізнавальна самостійність», «пізнавальна активність» та «пізнавальна діяльність».

Проте, незважаючи на значну увагу дослідників до цієї проблеми, психолого-педагогічні аспекти розвитку пізнавальної самостійності майбутніх кваліфікованих робітників ЗП(ПТ)О залишаються недостатньо вивченими. Окрім того, залишається актуальною для вивчення проблема

впливу педагогів на розвиток пізнавальної самостійності майбутніх кваліфікованих робітників.

Актуальність проблеми та перспективи її розвитку зумовили вибір нашої *теми дослідження*: «РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ В УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ».

Об'єктом дослідження є пізнавальна самостійність учнів

Предметом дослідження є особливості розвитку пізнавальної самостійності майбутніх кваліфікованих робітників.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості розвитку пізнавальної самостійності майбутніх кваліфікованих робітників; розробити методичні рекомендації викладачам задля підвищення пізнавальної самостійності в учнів.

Гіпотеза дослідження: ми припускаємо, що мотивація учнів та впровадження квазіпрофесійної діяльності у навчально-виробничий процес впливатиме на рівень розвиненості пізнавальної самостійності майбутніх кваліфікованих робітників.

Відповідно до мети та гіпотези дослідження нами було визначено такі *завдання*:

1. Вивчити та обґрунтувати стан дослідження феномену пізнавальної самостійності учнів ЗП(ПТ)О в психолого-педагогічній літературі.
2. Визначити психолого-педагогічні умови, які сприяють розвитку пізнавальної самостійності учнів ЗП(ПТ)О.
3. Охарактеризувати квазіпрофесійну діяльність як одну із умов розвитку пізнавальної самостійності учнів ЗП(ПТ)О
4. Провести емпіричне дослідження розвиненості пізнавальної самостійності учнів ЗП(ПТ)О.
5. Надати методичні рекомендації викладачеві щодо розвитку пізнавальної самостійності в учнів ЗП(ПТ)О.

Методи дослідження. Для перевірки правильності нашого дослідження ми використали:

- теоретичні методи дослідження (науковий аналіз психологічних першоджерел, узагальнення та систематизація даних);
- емпіричні методи дослідження (спостереження, бесіда, тестування, аналіз результатів);
- статистичні методи дослідження (кореляційний аналіз результатів).

Для досягнення цілей дослідження нами було застосовано такі методики: «Вивчення мотивації навчання у виші» (Т. Ільїна, модифікація автора); «Діагностика особистості на мотивацію до успіху» (Т. Елерс, модифікація автора); «Вивчення пізнавальної активності учнів» (Б. К. Пашнев, модифікація автора); «16 – факторний особистісний опитувальник» (Р. Кеттелл, модифікація автора).

Базою дослідження став ДПТНЗ «Криворізький центр професійної освіти робітничих кадрів торгівлі та ресторанного сервісу», група КО-9-6, 21 учень.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

1.1 Характеристика феномену пізнавальної самостійності учнів ЗП(ПТ)О

На сьогодні до найбільш актуальних проблем сучасної психолого-педагогічної науки й практики належить проблема пізнавальної самостійності учнів.

Найважливішим завданням професійної підготовки учнів у ЗП(ПТ)О освіти є розвиток самостійного мислення, виховання в учнів любові до своєї майбутньої професії, пошуку творчого підходу до вирішення завдань, виховання відповідального ставлення до справи, самовдосконалення знань, умінь і навичок.

Як зазначав К. Д. Ушинський, «слід постійно пам'ятати, що треба передавати учневі не тільки знання, але й розвивати в ньому бажання й здатність самостійно, без педагога, засвоювати нові знання» [50, с.500].

Поняття «пізнавальна самостійність» розглядається у працях багатьох науковців. У сучасних теоріях пізнавальна самостійність розглядається з різних методологічних позицій.

Так на думку О. Я. Савченко, «пізнавальна самостійність учня визначається як сформованість прагнення й уміння пізнавати в процесі цілеспрямованого пошуку» [41].

Вивчаючи особливості формування пізнавальної самостійності студентів-математиків, А. Є. Абилкасімова визначає пізнавальну самостійність як багатоаспектну особову освіту, що характеризується проявом саморегуляції пізнавальної діяльності, і є результатом емоційного, пізнавального та вольового процесів; синтезом пізнавального мотиву й способів самостійної поведінки; стійким відношенням до пізнання [2].

З точки зору В. С. Абатурової, пізнавальна самостійність – це якість особистості, заснована на власній пізнавальній активності, яка стійко виявляється в здатності вести цілеспрямовану пізнавальну діяльність з набуття, застосування і перетворення знань, умінь та універсальних навчальних дій, що забезпечує саморозвиток особистості [1].

І пізнавальна самостійність, і пізнавальна активність є якісними характеристиками пізнавальної діяльності. Пізнавальна самостійність виявляється насамперед у навчальному процесі через основний її показник – активність.

Досліджуючи процес формування пізнавальної самостійності учнів у навчанні, Н. Половнікова під пізнавальною самостійністю розуміє таку якість особистості, як «готовність самостійно проводити цілеспрямовану пізнавальну діяльність» [39].

Отже, пізнавальна самостійність – це якість особистості, яка виявляється у здатності учня самостійно, без сторонньої допомоги отримувати знання, в його прагненнях і уміннях розв'язувати пізнавальні завдання.

Розмежовуючи поняття «пізнавальна самостійність», «пізнавальна активність» і «пізнавальна діяльність», можна зазначити, що пізнавальна самостійність завжди спрямована на засвоєння нових знань, вона передбачає готовність учня до пошукової роботи. Пізнавальна активність і пізнавальна самостійність є характеристиками пізнавальної діяльності, яка виявляється у засвоєнні знань, вмінь та навичок, та виробленні емоційно-оціночного ставлення до процесу й результатів пізнання.

1.2 Психолого-педагогічні умови розвитку пізнавальної самостійності в учнів ЗП(ПТ)О

На сьогодні навчальний процес вимагає постійного вдосконалення, тому що відбувається зміна соціальних цінностей і пріоритетів.

В. І. Андрєєв наголосив на тому, що «лише таку освіту можна вважати освітою гарантованої якості, яка переходить у самоосвіту. При цьому навчання переходить у самонавчання, виховання – в самовиховання, а особистість зі стану розвитку – у стан творчого саморозвитку» [3, с. 72].

Підготовка висококваліфікованих спеціалістів, здатних до компетентної й відповідальної діяльності за своїм фахом, неможлива без розвитку пізнавальної самостійності, як складової соціальної зрілості особистості учня.

Формування пізнавальної самостійності учнів є процесом і результатом стимулювання їх пізнавальної активності. Під цим процесом ми розуміємо цілеспрямовану діяльність педагога, спрямовану на розробку і використання такого змісту, форм, методів, прийомів і засобів навчання, які сприяють підвищенню пізнавального інтересу, активності, творчої самостійності учнів у засвоєнні знань, формуванні навичок і вмінь застосовувати їх на практиці.

Основним завданням закладу освіти є активізація самостійної навчально-пізнавальної діяльності учнів не лише окремими способами, прийомами, але й активізація всього навчально-виробничого процесу, виявлення системи методів, способів, прийомів, організаційних форм і засобів, що сприяють розвитку пізнавальної самостійності.

Зазвичай увага педагога зосереджується на пізнавальній функції заняття (формування знань учнів) і менше уваги приділяється розвитку мотиваційно-емоційному та процесуально-вольового компонентів пізнавальної самостійності. Зокрема, мотиваційно-емоційний компонент характеризується позитивним активним ставленням учня, стійким інтересом і прагненням до пізнання та майбутньої професії, наявністю потреби у самовдосконаленні. Процесуально-вольовий компонент характеризується рівнем розвитку вмінь самоорганізації та саморегулювання учнем пізнавальної діяльності; забезпечує мобілізацію вольових зусиль для подолання труднощів у навчанні та досягнення поставленої мети, цілеспрямований характер самостійної навчальної діяльності.

Тому, важливою умовою щодо розвитку пізнавальної самостійності в майбутніх кваліфікованих робітників є формування в них пізнавального інтересу та мотиваційної установки до самостійного виконання пізнавальних дій. Активна пізнавальна самостійність можлива тільки за наявності серйозної та стійкої мотивації, а також пізнавального інтересу в учнів. Нерідко сильним мотивувальним фактором учня ЗП(ПТ)О стає підготовка до подальшої ефективної професійної діяльності. А мотив

пізнавальної діяльності – це намагання учня досягти певного рівня розвитку в професійній компетентності, в основу якої покладено різноманітні професійні знання, навички й уміння. Водночас, вони викликають певні переживання, інтерес, надають смисл виконувати пізнавальні дії [53].

Таким чином, для того, щоб учень активно включився до пізнавальної діяльності необхідно, щоб мета і зміст набули для нього особистісного смислу, представляли соціально-особистісну цінність, викликали у нього позитивні переживання, намагання і прагнення ефективних навчально-пізнавальних дій й стали підвалиною його професійної спрямованості й діяльності.

Тобто необхідно показати, які знання і навички він може набути при виконанні пізнавальних дій, які йому будуть необхідні в його подальшій професійній діяльності.

Незаперечним є те, що важливим для розвитку пізнавальної самостійності в учнів є поєднання традиційних та інтерактивних методів навчання. Коли потрібно учням засвоїти інформацію, можна використовувати традиційні методи навчання, такі як: читання навчального матеріалу, розповідь педагога, пояснення, відповіді на запитання, переказ, тощо, а коли за мету ставиться перетворення цієї інформації, можна залучити учнів до спільної чи індивідуальної навчально-пошукової діяльності, до взаємонавчання, доцільно використовувати інтерактивні методи, наприклад: дискусія, диспут, можна створювати проблемні ситуації; використовувати технології «Мозкової атаки». Організуючи навчання з використанням інтерактивних методів, педагог має можливість одночасно давати учням знання і розвивати в них інтерес до навчального матеріалу, що сприяє розвитку в них мотивації до самостійної пізнавальної діяльності.

Також, задля формування в учнів пізнавальної самостійності та мотивації до виконання пізнавальних дій важливо використовувати різні типи завдань, вирішення яких сприятиме в них розвитку самостійності та критичного мислення.

Доцільним також для розвитку пізнавальної самостійності в учнів є використання пізнавальних завдань за рівнем складності, що дозволяє педагогу керувати пізнавальною діяльністю учнів на всіх її етапах. Важливо, щоб складність завдання відповідала сформованим в учнів умінням та навичкам розв'язувати їх, а також новизні інформації, яка викликає інтерес до виконання. Саме тому педагогу потрібно знаходити індивідуальний підхід до кожного учня, спираючись на його індивідуальні особливості та рівень розвитку [56].

Значний вплив на формування мотивації до виконання пізнавальних дій також має використання методу заохочення. Це може виявлятися у вигляді похвали до учня, або позитивної оцінки його діяльності. Учень прагне виконати завдання самостійно, задля того, щоб отримати позитивну оцінку, або ж похвалу з боку педагога.

Важливим завданням педагога є формування в учнів здатності самим регулювати процес засвоєння нових знань і підвищення ефективності навчання. Самостійність у навчальній діяльності зумовлена структурою планів ЗП(ПТ)О, в яких значна частина навчального часу виділена на самостійну роботу учнів [49].

Тому, більш успішному розвитку пізнавальної самостійності майбутніх кваліфікованих робітників сприяє ефективне використання і організація самостійних робіт учнів у системі професійної підготовки. Оскільки під час самостійної роботи в учнів формуються уміння та навички використання та переробки інформації, а також максимально розкриваються їх здібності.

Педагог повинен чітко і правильно спланувати послідовність проведення самостійної роботи, зосередити увагу на найсуттєвіших питаннях. Чітко спланована самостійна навчальна діяльність сприяє усвідомленню та чуттєвого «переживання» учнем власної діяльності, та формує в них мотивації до пізнавальних дій, що сприяє розвитку пізнавальної самостійності.

Серед педагогічних умов формування в учнів пізнавальної самостійності можна також виокремити квазіпрофесійну діяльність, реалізація якої відбувається через імітацію моделювання цілісних фрагментів майбутньої професійної діяльності в ігрових та проектних формах, а також методах, що мотивують учнів навчатись та розвивають в них професійне мислення, тим самим сприяють розвитку пізнавальної самостійності майбутніх кваліфікованих робітників.

Таким чином, педагог на сьогоднішній день повинен володіти вміннями ставити мету перед учнями, формувати в учнів мотивацію до виконання пізнавальних дій, мати організаційні здібності, застосовувати у процесі навчання форму квазіпрофесійної діяльності, враховувати індивідуальні особливості кожного учня, ретельно планувати послідовність проведення самостійних занять, використовувати у своїй діяльності різні типи завдань, вирішення яких сприятиме розвитку самостійності та критичного мислення учнів, а також вміти поєднувати у навчальному процесі активні та інтерактивні методи, використовувати цілеспрямовану тренінгову роботу, яка сприяє розвитку пізнавальної самостійності.

1.3 Квазіпрофесійна діяльність як одна із умов розвитку пізнавальної самостійності учнів ЗП(ПТ)О

У національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті пріоритетним напрямом у розвитку освіти є підготовка освічених людей, кваліфікованих спеціалістів, здатних до творчої праці та професійного розвитку. Важливим напрямом державної політики щодо освіти є постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу [10].

Розвиток пізнавальної самостійності та формування особистісних якостей в учнів у процесі навчання визначено в дослідженнях багатьох

науковців, вони доводять, що досягнення більш високих результатів у розвитку учнів потребує змін в організації їх навчання. Перебудова освіти спрямована, перш за все, на формування вміння учнів самостійно здобувати знання й використовувати їх на практиці.

Недостатня ефективність традиційного навчання майбутніх кваліфікованих робітників спонукає науковців до пошуку більш дієвих технологій формування професійної компетентності та розвитку пізнавальної самостійності. В якості одного з важливих шляхів розв'язання означеної проблеми виступає посилення практичної спрямованості навчання, об'єднання теоретичної і практичної складових підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. Ця задача може бути розв'язана шляхом упровадження контекстного підходу в процес професійної підготовки, що забезпечує природний зв'язок набутих знань із майбутньою професійною діяльністю.

В. Зінченко зазначає, що «однією з особливостей сучасної освіти є створення передумов, які б дозволили учневі – майбутньому фахівцеві – перейти від навчання до професійної діяльності [14, с. 81].

Контекстне навчання орієнтується на те, що знання, вміння, навички даються не як предмет, на який повинна бути спрямована активність учня, а як засіб вирішення завдань діяльності фахівця. Основною характеристикою навчально-виробничого процесу контекстного типу, що реалізується за допомогою системи нових і традиційних форм і методів навчання, є моделювання мовою знакових засобів предметного і соціального змісту майбутньої професійної діяльності. У спеціальних дисциплінах відтворюються реальні професійні ситуації і фрагменти виробництва, відносини зайнятих у ньому людей [16].

Тобто, побудова навчально-виробничого процесу на базі технології контекстного навчання максимально наближає зміст і процес навчальної діяльності учнів ЗП(ПТ)О до їхньої подальшої професії. У різноманітних формах навчальної діяльності поступово ніби вимальовується зміст

майбутньої спеціальності, що сприяє ефективному загальному та професійному розвитку майбутніх фахівців [16].

А. О. Вербицкий та Н. А. Бакшаєва виділяють три базові форми діяльності, та декілька проміжних. Базовими виступають: навчальна, квазіпрофесійна, навчально-професійна діяльності [5].

Квазіпрофесійна діяльність є однією із форм контекстного навчання, коли за допомогою усієї системи форм, методів і засобів навчання – традиційних та інноваційних – моделюється зміст та формується цілісне розуміння майбутньої професійної діяльності учнів [8].

Квазіпрофесійна діяльність є сполучною ланкою між власне навчальною (академічною) та навчально-професійною діяльністю. Процес характеризується формуванням досвіду використання навчальної інформації у ситуаціях, що імітують професійну діяльність. Використання у такий спосіб навчальної інформації дає можливість учням засвоїти та актуалізувати знання в контексті майбутньої професії, мотивує учнів навчатись, сприяє розвитку професійного мислення та набуттю досвіду реалізації отриманого об'єму теоретичних знань, а також розвитку пізнавальної самостійності учнів [8].

Квазіпрофесійна діяльність актуалізує міждисциплінарні зв'язки: коли накопичені знання із дисциплін освітньої програми мають бути реалізовані як складові компетентностей майбутнього кваліфікованого робітника.

За дослідженням Н. В. Захарченка, квазіпрофесійна діяльність є перехідною від навчальної до професійної і передбачає застосування методу ділової гри. У діловій грі моделюється предметний (імітація конкретних умов і динаміки виробництва й моделювання професійної діяльності фахівців) і соціальний зміст (формування фахівця) майбутньої діяльності [13].

Найбільш яскрава форма квазіпрофесійної діяльності — імітаційна, рольова гра. Тут вдало моделюється предметний і соціальний зміст майбутньої праці, задається його контекст. Засобом таких ігор створюється

можливість «програти ситуацію» професійної діяльності на уроці з різних позицій, що дає можливість набути певного досвіду цієї професійної діяльності. Квазіпрофесійний досвід сприяє розвитку в учнів не лише пізнавальної активності, а й професійної мотивації [8].

Отже, при організації підготовки майбутніх кваліфікованих робітників варто зосередити увагу на трьох базових формах діяльності учнів: навчальній, квазіпрофесійній та навчально-професійній.

Квазіпрофесійна діяльність є проміжною, підготовчою формою у процесі професійної підготовки, яка має на меті практико-орієнтовне теоретичне навчання, що здійснюється завдяки моделюванню цілісних фрагментів майбутньої професійної діяльності через ігрові та проектні форми, а також методи, що сприяють розвитку пізнавальної самостійності майбутніх кваліфікованих робітників.

Процес квазіпрофесійної діяльності характеризується формуванням досвіду використання навчальної інформації в ситуаціях, що імітують професійну діяльність. Це дає можливість учням засвоїти і реалізувати знання в майбутній професії, мотивує учнів навчатись, сприяє розвитку професійного мислення та набуттю досвіду реалізації, отриманого об'єму теоретичних знань, а також розвитку пізнавальної самостійності учнів. Використання педагогами квазіпрофесійної діяльності у закладах професійної (професійно-технічної) освіти максимально наблизить майбутніх кваліфікованих робітників до їх реальної професійної діяльності.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

2.1 Критерії оцінювання та рівні розвиненості пізнавальної самостійності в учнів ЗП(ПТ)О

Пізнавальна самостійність проявляється в здатності забезпечувати високий рівень успішності в практичній реалізації задумів чи намірів у будь-якій діяльності. Головною характеристикою пізнавальної самостійності є готовність до оволодіння методикою самостійного пошуку, засвоєння шляху пізнання. Основу її становлять інтелектуальні здібності та уміння, організованість, цілеспрямованість, самоконтроль, здатність до корекції власних дій. Від уміння особистості учня цілеспрямовано планувати, активно здійснювати пошук та знаходити різні шляхи пізнання без сторонньої допомоги залежить не лише його успішність у навчанні, а й здатність у майбутньому бути компетентним фахівцем, який володіє особистою ініціативою та здатний приймати нестандартні рішення в усіх сферах і видах діяльності.

Теоретично проаналізувавши проблему розвитку пізнавальної самостійності, можемо визначити критерії оцінювання, показники та методики дослідження пізнавальної самостійності учнів ЗП(ПТ)О (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Критерії оцінювання, показники та методики пізнавальної самостійності особистості

Критерії розвиненості пізнавальної самостійності учнів ЗП(ПТ)О	Показники	Методики дослідження
Мотиваційний компонент	– пізнавальний інтерес та особистісна потреба в активному ставленні учня до дисциплін; – прагнення подолати труднощі, пошук нового способу розв’язання задач; – самостійне визначення цілі та планів діяльності	Методика «Вивчення мотивації навчання у вищій» (Т. І. Ільїна, модифікація автора)
		Методика «Діагностика особистості на мотивацію»

		до успіху» (Т. Елерс, модифікація автора)
Пізнавальна активність	– готовність до пізнання нових знань; – здатність до самостійного пошуку й роботи з додатковою інформацією, а також складання планів та програм дій; – уміння визначати власний темп роботи в досягненні високих результатів.	«Опитувальник для вивчення пізнавальної активності учнів» (Б. К.Пашнєв, модифікація автора)
Особистісний компонент	– здатність до абстрактності мислення, розвиненість розумових здібностей; – уміння володіти собою, наполегливість; – наявність високої сумлінності, відповідальності та дисциплінованості; – здатність до вирішення практичних питань, прагнення до самостійності.	«16 – факторний особистісний опитувальник» (Р. Кеттелл, модифікація автора)

2.2 Аналіз результатів дослідження

Для того, щоб визначити рівень розвиненості пізнавальної самостійності в учнів ЗП(ПТ)О, а також для підтвердження наукової гіпотези, ми провели емпіричне дослідження, яке відбулося на базі ДПТНЗ «Криворізький центр професійної освіти робітничих кадрів торгівлі та ресторанного сервісу» серед учнів групи КО-9-6, кількість вибірки – 21 учень.

З метою вивчення структури мотивації особистості до навчання, нами був проведений опитувальник «Вивчення мотивації навчання у виші» (Т. Ільїна, модифікація автора) [30].

Результати оцінювання представлено в таблиці А 1 (додаток А).

Для наочності отримані результати відображено в діаграмі (рис. 2.1).

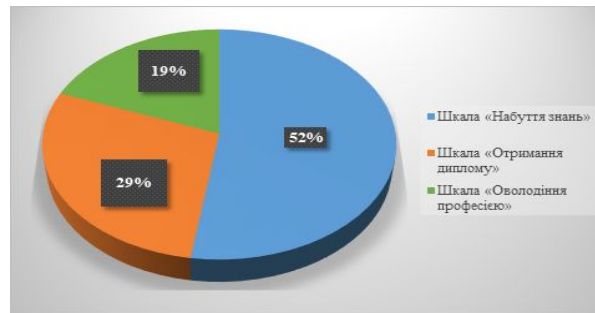

Рис. 2.1 Результати оцінювання мотивації до навчання за методикою Т. Ільїна

Для того, щоб оцінити, якою мірою в учнів розвинута потреба (прагнення) у досягненні успіхів, ми провели наступний тест «Діагностика особистості на мотивацію до успіху» (Т. Елерс, модифікація автора) [29].

Результати проведення дослідження за методикою «Діагностика особистості на мотивацію до успіху» відображено у таблиці Б 1 (додаток Б) та на діаграмі (рис. 2.2).

Для наочності отримані результати відображено в діаграмі (рис. 2.2).

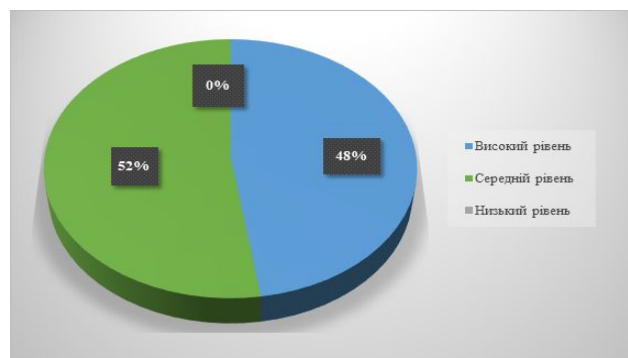

Рис. 2.2 Результати методики «Діагностика особистості на мотивацію до успіху» (Т. Елерс, модифікація автора)

Для того, щоб оцінити, чи розвинена в учнів пізнавальна активність, ми провели опитувальник «Вивчення пізнавальної активності учнів» (Б. К. Пашнєв, модифікація автора) [34].

Результати оцінювання представлено в таблиці В 1 (Додаток В).

Для наочності отримані результати відображено в діаграмі (рис. 2.3).

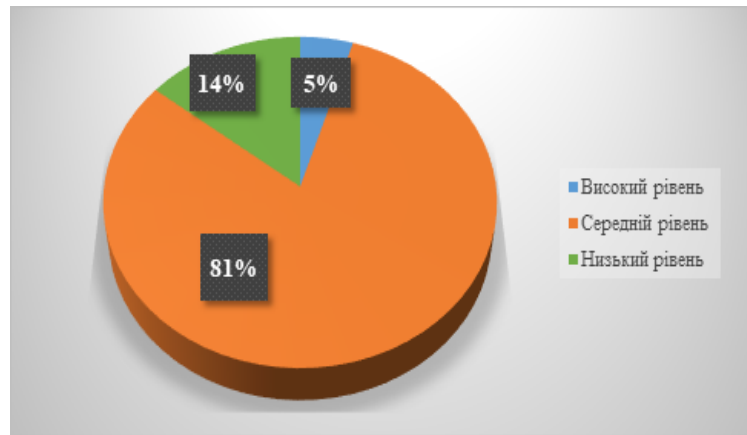

Рис. 2.3 Результати методики «Вивчення пізнавальної активності учнів» (Б. Пашнєв, модифікація автора)

Задля вивчення особливостей характеру, нахилів та інтересів учнів, які сприятимуть розвитку в них пізнавальної самостійності, ми провели наступну методику «16 – факторний особистісний опитувальник» (Р. Кеттелл, модифікація автора) [54]. Учням було запропоновано відповісти на тестові питання за 5 факторами.

Для виявлення рівня розумових здібностей, оперативності мислення, загального рівня вербальної культури та ерудиції учнів, ми використали фактор– «В» опитувальника

Результати оцінювання представлено в таблиці Г 2 (додаток Г).

Для виявлення рівня емоційної стійкості учнів, ми використали фактор– «С» (Сила «Я» емоційна стійкість – слабкість «Я» емоційна нестійкість) «16-ти факторного особистісного опитувальника» (Р. Кеттелл, модифікація автора)

Результати оцінювання представлено в таблиці Г 4(додаток Г).

Для виявлення рівня наполегливості учнів, ми використали фактор – «Е» (домінантність – конформність) «16-ти факторного особистісного опитувальника» (Р. Кеттелл, модифікація автора)

Результати оцінювання представлено в таблиці Г 6 (додаток Г).

Для виявлення рівня сумлінності учнів , ми використали фактор– «Г» (сила «Над - Я» висока сумлінність – слабкість «Над - Я» недобросовісність)

«16-ти факторного особистісного опитувальника» (Р. Кетелл, модифікація автора)

Результати оцінювання представлено в таблиці Г 8 (додаток Г).

Для виявлення рівня розвиненості самостійності учнів, ми використали фактор – «Q2» (самодостатність/самостійність – соціабельність/залежність від групи) «16 – факторного особистісного опитувальника» (Р. Кетелла)

Результати оцінювання представлено в таблиці Г 10 (додаток Г).

Узагальнемо результати досліджень за допомогою таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Узагальнені результати розвиненості пізнавальної самостійності учнів
ЗП(ПТ)О

Рівні розвиненості	V1		V2		V3		V4		V5		V6		V7		Σ
	К - с т ь о с і б	%	К - с т ь о с і б	%	К - с т ь о с і б	%	К - с т ь о с і б	%	К - с т ь о с і б	%	К - с т ь о с і б	%	К - с т ь о с і б	%	
Низький	0	0	3	14	2	9	4	19	0	0	7	33	3	14	13
Середній	11	52	17	81	10	48	16	76	15	71	9	43	14	67	63
Високий	10	48	1	5	9	43	1	5	6	29	5	24	4	19	24

Примітки:

V1 – методика «Діагностика особистості на мотивацію до успіху» (Т. Елерс, модифікація автора)

V2 – методика «Вивчення пізнавальної активності учнів» (Б. К. Пашнев, модифікація автора)

V3 – V4 – V5 – V6 – V7 – фактори (B, C, G, E, Q2) за методикою «16 – факторний особистісний опитувальник» (Р. Кеттелл, модифікація автора)

Для наочності за результатами дослідження ми побудували діаграму (див. рис. 2.9).

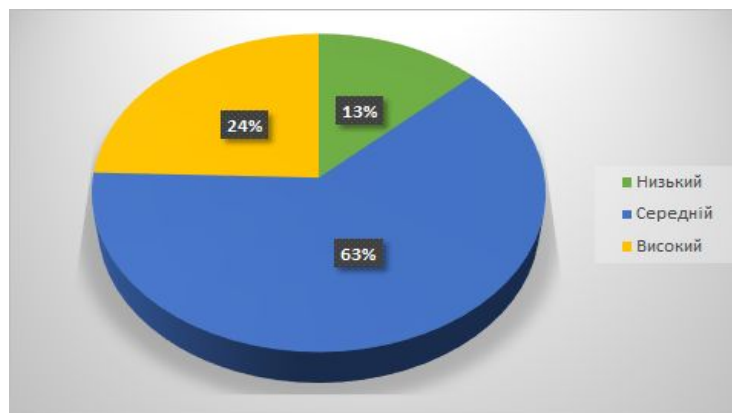

Рис. 2.4 Загальні результати дослідження

Порівняльний аналіз отриманих даних дозволив вивести середні дані. Отримані результати свідчать про те, що 63% учнів цієї групи мають середній рівень розвиненості пізнавальної самостійності, вони є емоційно стійкими та стабільними в інтересах, мають високу працездатність, самостійні, не мають залежності від групи, завдання середньої важкості такі учні виконують досить впевнено, але не люблять ситуацій, пов'язаних із ризиком.

На основі проведеного дослідження та отриманих даних було розроблено кореляційний аналіз, мета якого було знайти наявність зв'язків між мотивацією до успіху учнів та їх рівнем пізнавальної активності, він складався із методик визначення коефіцієнту кореляції Пірсона та коефіцієнту рангової кореляції (див. додаток Е).

Отриманий кореляційний результат знаходження зв'язків між мотивацією до успіху учнів та рівнем пізнавальної активності учнів свідчить про сильний ранговий зв'язок між цими характеристиками. Це доводить, що мотивація особистості у професійній діяльності буде спрямована на успіх в залежності від рівня пізнавальної активності та навпаки.

В учнів групи мотивація до успіху на середньому рівні, як і рівень пізнавальної активності, це доводить пряму залежність цих двох характеристик між собою. Адже рівень розвитку пізнавальної активності прямо пропорційно залежить від рівня мотивації до успіху, що суттєво впливає на розвиток пізнавальної самостійності учнів.

Отже, пізнавальна самостійність має прямий зв'язок із пізнавальною активністю учнів (висока та середня пізнавальна активність переважає у людей із розвиненою пізнавальною самостійністю) та прямо залежить від їхньої мотивації, а також від особистісних якостей (розумових здібностей, емоційної стійкості, наполегливості, свідомості та самооцінки).

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ВИКЛАДАЧАМ ЩОДО РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Розвиток пізнавальної самостійності в учнів закладів професійної (професійно-технічної освіти) є актуальною проблемою сучасної освіти.

Для того, щоб підвищити рівень розвиненості пізнавальної самостійності в учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти, доцільно визначити основні завдання розвитку пізнавальної самостійності учнів:

- 1) розвиток мотивації до успіху;
- 2) розвиток пізнавальної активності та здатності самостійно виконувати поставлені завдання ;
- 3) формування емоційної стійкості, наполегливості та усвідомленості;

4) розвиток розумових здібностей, оперативності та креативності мислення, загального рівня вербальної культури та ерудиції.

Ефективність будь-якої пізнавальної діяльності залежить не тільки від знань та розумових здібностей учня, а й від його мотивації, тобто від прагнень учня досягти високих результатів. Пізнавальна самостійна діяльність учнів у психології та педагогіці розглядається як один із важливих аспектів підвищення ефективності навчання і розуміється, як готовність та активність учня до оволодіння методикою самостійного пошуку, засвоєння шляху пізнання [38].

Завданням педагога є формування та розвиток в учня позитивної мотивації до пізнавальної самостійної діяльності. Адже найкращий педагог той, хто пробуджує в учнів бажання пізнавати.

Тому, задля кращого розвитку пізнавальної самостійності в майбутніх кваліфікованих робітників, радимо використовувати мотиваційну установку, що впливає на характер і результати пізнавальної самостійності учнів, робить їх увагу більш спрямованою на об'єкт пізнання.

З метою підвищення рівня розвиненості пізнавальної самостійності майбутнього кваліфікованого робітника ефективним є використання позитивного підкріплення, тобто заохочення учнів, яке може виражатися у формі схвалення, або ж позитивної оцінки його діяльності.

Важливою умовою формування мотиваційної установки в учнів є моделювання явних ситуацій, ігрових вправ, які мають на меті стимулювати учнів до виконання пізнавальних дій, викликають в них бажання вдосконалюватися, тим самим учні прагнуть до самореалізації, самоактуалізації та пізнавальної самостійності.

Формування мотиваційної установки, а також прагнення до самостійного пізнання майбутніх кваліфікованих робітників можливе за умови наближення навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти до реальної професійної діяльності.

Саме тому доцільно формувати квазіпрофесійний досвід в учнів

шляхом їх квазіпрофесійної діяльності в освітньому процесі, тобто моделювання умов їх майбутньої праці, створення певних моделей ситуацій, у яких майбутній фахівець на основі здобутих знань і досвіду може практикуватися в успішному виконанні своєї діяльності. Саме цей аспект, на нашу думку, можна використати для успішного формування мотивації в учнів до пізнавальної діяльності.

Однією з форм квазіпрофесійної діяльності, що впливають на формування пізнавальної самостійності, а також професійної спрямованості майбутніх фахівців є квазіпрофесійні тренінги, які допомагають краще усвідомити свій внутрішній світ, робити професійну діяльність успішною, керувати власними бажаннями і діями. Саме тренінгові програми сприяють отриманню нових можливостей реалізації теоретичних знань на практиці, дають можливість обирати ефективні моделі поведінки у змодельованих ситуаціях [44].

Доцільним для підвищення розвитку пізнавальної самостійності є використання ряду вправ, за допомогою яких учні матимуть можливість глибше пізнати особливості власного характеру, нахилів та інтересів, усвідомити бачення реалізації власного успіху, підвищити самооцінку, вміти знаходити в інших людях позитивні якості, швидко та креативно вигадувати нестандартні відповіді замість тих, які здаються очевидними.

Визначені вправи можуть бути використано педагогами для тренінгових занять. Використання даних вправ під час тренінгу сприятиме формуванню в учнів мотивації до пізнання та досягнення успіхів, наполегливості до вирішення будь-яких питань, розвиватиме пізнавальну активність, самостійність, та свідомість, а також креативність і абстрактність мислення, тренуватиме емоційну стійкість під час розв'язання складних завдань.

Розвитку зацікавленості та інтересу до навчальних задач, а у подальшому і до пізнавальних дій, сприяє використання ігрових вправ, оскільки вони активізують позитивно спрямовані мотиви учнів на розвиток

зацікавленості та інтересу до пізнання.

Зокрема, для розвитку пізнавальної самостійності в учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти під час тренінгу можна використовувати рольові ігри, які спрямовано на отримання учнями емоційного задоволення під час гри, підвищення інтересу до вирішення певних питань, а також розвитку почуття товариства, відповідальності та наполегливості щодо досягнення поставлених цілей.

З метою розвитку пізнавальної самостійності в учнів, нами було розроблено тренінгові заняття (див. додаток Ж).

Завдання тренінгу полягають у наступному:

1. Створити сприятливі умови для пізнання та усвідомлення власних особливостей, які сприяють розвитку пізнавальної самостійності, визначити особливості, формування мотивації до успіху та бар'єри, які заважають досягти бажаної мети.

2. Сформуванню уявлення про пізнавальну активність, та сприяти її розвитку, створити умови для швидкого включення в роботу, а також знаходити творчі підходи до розв'язання проблем.

3. Забезпечити можливість для формування емоційної стійкості у вирішенні складних питань та позитивних емоцій для подальшої пізнавальної діяльності, сприяти розвитку креативності та абстрактності мислення, а також свідомості та відповідальності, покращити свою самооцінку та визначити шляхи до становлення власної самостійності.

Під час тренінгу викладач відіграє важливу роль фасилітатора, тобто людини, яка допомагає, полегшує та сприяє активній діяльності та взаємодії учасників на вивчення поставленої теми та досягнення мети тренінгу, завдяки цьому створюється сприятливі умови та позитивне налаштування учнів на роботу.

Тривалість одного тренінгового заняття 1 година 20 хвилин.

Для того, щоб оцінити наскільки ефективним та результативним для учнів було тренінгове заняття, кожному учню на завершення тренінгу

пропонується виразити та озвучити власні думки щодо заняття, наскільки вдалося реалізувати їхні очікування, що для них було корисним, та що їх вразило. Підсумок заняття можна провести також у письмовій формі, або ж у формі гри, де учні висловлюють свої думки щодо справдження очікуваних результатів тренінгу у жвавій, активній формі.

Отже, розвиток пізнавальної самостійності учнів закладів професійно (професійно-технічної) освіти можливий за умови організації спеціального навчання з урахуванням принципів і психолого-педагогічних умов, які сприяють формуванню мотивації до пізнання та досягненню успіхів, пізнавальної активності та особливостей характеру, нахилів та інтересів учнів, які згодом формують та розвивають прагнення майбутніх кваліфікованих робітників до самостійної пізнавальної діяльності.

ВИСНОВКИ

Дослідивши проблему розвитку пізнавальної самостійності учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти, ми дійшли висновків, що пізнавальна самостійність – це намагання та вміння учня самостійно мислити, здатність орієнтуватися в новій ситуації, знаходити свій підхід до розв'язання певної задачі або проблеми, та стійке бажання та прагнення не лише на вимогу педагога, а й за власною ініціативою активно брати участь у навчальній роботі.

Розмежовуючи поняття «пізнавальна самостійність», «пізнавальна активність» і «пізнавальна діяльність», ми визначили, що пізнавальна самостійність спрямована на засвоєння нових знань та передбачає готовність учня до пошукової роботи. Водночас, пізнавальна активність має значення і під час засвоєння знань, і під час їх відтворення, закріплення. Ці якості взаємно посилюють одна одну, вони є якісними характеристиками пізнавальної діяльності, яка виявляється у засвоєнні знань, умінь та навичок, та виробленні емоційно-оцінного ставлення до процесу й

результатів пізнання. Таким чином, пізнавальна самостійність проявляється в самостійній пізнавальній діяльності учнів.

Пріоритетом сучасної професійної (професійно-технічної) освіти є навчання, орієнтоване на саморозвиток особистості, адже неможливо підготувати висококваліфікованих фахівців без розвитку в них пізнавальної самостійності.

Основними умовами розвитку пізнавальної самостійності учнів ЗП(ПТ)О є: володіння вміннями ставити мету перед учнями, формувати в учнів мотивацію до виконання пізнавальних дій, мати організаційні здібності, застосовувати у процесі навчання форму квазіпрофесійної діяльності, враховувати індивідуальні особливості кожного учня, використовувати у своїй діяльності різні типи завдань, вирішення яких сприятиме розвитку самостійності та критичного мислення учнів, а також вміти поєднувати у навчальному процесі активні та інтерактивні методи, використовувати цілеспрямовану тренінгову роботу, яка сприяє розвитку пізнавальної самостійності.

Квазіпрофесійна діяльність, як важлива умова розвитку пізнавальної самостійності учнів ЗП(ПТ)О, максимально наблизить майбутніх кваліфікованих робітників до реальної професійної діяльності за допомогою імітації майбутньої професійної діяльності через ігрові та проектні форми й методи, що саме сприяє формуванню в учнів мотивації до навчальної діяльності, та посилить у майбутніх кваліфікованих робітників інтерес до пізнання.

Основними критеріями розвитку пізнавальної самостійності є мотиваційний компонент, пізнавальна активність та особистісний компонент

Для проведення дослідження ми використали такі методики: «Вивчення мотивації навчання у виші» (Т. Ільїна, модифікація автора); «Діагностика особистості на мотивацію до успіху» (Т. Елерс, модифікація автора); «Вивчення пізнавальної активності учнів» (Б. К. Пашнев,

модифікація автора); «16 – факторний особистісний опитувальник» (Р. Кеттелл, модифікація автора).

Отримані результати дослідження свідчать про те, що 63% учнів цієї групи мають середній рівень розвиненості пізнавальної самостійності, вони є емоційно стійкими та стабільними в інтересах, мають високу працездатність, самостійні, не мають залежності від групи, завдання середньої важкості такі учні виконують досить впевнено, але не люблять ситуацій, пов'язаних із ризиком.

На основі проведеного нами емпіричного дослідження, результатів теоретичного аналізу та відповідно до створених психолого-педагогічних умов розвитку пізнавальної самостійності учнів ЗП(ПТ)О було розроблено методичні рекомендації щодо більш ефективного розвитку пізнавальної самостійності майбутніх кваліфікованих робітників. Враховуючи зазначені нами методичні рекомендації щодо розвиненості пізнавальної самостійності учнів ЗП(ПТ)О, нами було розроблено тренінгові заняття, які спрямовано на підвищення розвитку пізнавальної самостійності, через формування в учнів мотивації до пізнання та досягнення успіхів, пізнавальної активності, та особливостей характеру, нахилів та інтересів, а також враховуючи квазіпрофесійну діяльність.

Запропоновані тренінгові заняття сприятимуть формуванню інтересу до пізнання в учнів, а також бажанню покращити власні можливості, що значно підвищує їх рівень пізнавальної самостійності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абатурова В. С. Формирование познавательной самостоятельности учащихся старших классов средствами математического моделирования / В. С Абатурова // Ярославский педагогический вестник.-2013.– №1.– с.108 – 116.
2. Абылкасымова А. Е. Формирование познавательной самостоятельности студентов-математиков: Дисс. докт. пед. наук. – Алматы, 1995. – 389 с.
3. Андреев В. И. Педагогика творческого саморазвития / В. И. Андреев. – Книга 2. – Казань : Издво Казан. ун-та, 1998. – 318 с.
4. Бондаревський В. Б. Воспитание интереса к знаниям и потребности к самообразованию / В. Б. Бондаревський. – М.: Просвещение, 1985. – 143 с.
5. Вербицкий А. А. Проблема трансформации мотивов в контекстном обучении [Электронный ресурс] / А. А. Вербицкий, Н. А. Бакшаева. – Режим доступа : <http://www.library.by/portalus/modules/psychology/>.
6. Вергасов В. Д. Активизация познавательной деятельности студентов в высшей школе / В. Д. Вергасов. – К. : Вищашкола, 1985. –175 с.
7. Горбушина О. П. Психологический тренинг. Секреты проведения / О. П. Горбушина. – СПб.: Питер, 2008. – 176 с.
8. Горяча Л. О. Квазіпрофесійна діяльність студентів як форма оволодіння професійними компетентностями / Л. О. Горяча, Т. С. Прокопенко, І. В. Коломієць // Шляхи удосконалення підготовки фармацевтів : матеріали Всеукр. дистанційної наук.-метод. конф., м. Харків, 22 квіт. 2019 р. – Харків : Коледж НФаУ, 2019. – С. 98-99.
9. Данилов М. А. Воспитание у школьников самостоятельности и творческой активности в процессе обучения / М. А. Данилов. – М., 1981.

10. Державна національна програма "Освіта" (Україна ХХІ століття) // Освіта. – 1993. – С. 44–46.
11. Дьомін А. І. Методи і форми організації навчання / А. І. Дьомін, О. П. Кондратюк. – К.: Вища школа, 1975. – 112 с.
12. Єсипов Б. П. Самостоятельная работа учащихся на уроках / Б. П. Єсипов. – М. : Просвещение, 1961. – 239 с.
13. Захарченко Н. В. Педагогічні умови використання ділових ігор у підготовці фахівців : дис. ... кандидата пед. наук :13.00.04 / Захарченко Н. В. – Вінниця, 2006. – 235 с
14. Зінченко В. О. Тенденції розробки моделі фахівця / В. О. Зінченко // Наукові записки кафедри педагогіки : зб. наук. праць / редкол. Л. С. Нечепоренко та ін. - Х., 2011. - Вип. XXVII. - С. 80 - 89.
15. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы : учебное пособие / Е. П. Ильин. – Санкт-Петербург : Питер, 2002. – 512 с. : ил. – (Мастера психологии) . – ISBN 5-272-00028-5.
16. Ковтун О. В. Контекстний підхід як методологічний концепт формування професійно-мовленнєвої діяльності майбутніх авіаційних операторів [Електронний ресурс] / О. В. Ковтун. – Режим доступу: <http://er.nau.edu.ua/jspui/bitstream/NAU/4467/14.pdf>
17. Коменский Я. А. Педагогическое наследие / Ян Амос Коменский. – М. : Педагогика, 1989. – 416 с.
18. Кремень В. Г. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. / В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
19. Кузьменко В. В. Проблема розвитку пізнавальної самостійності студентів вищих навчальних закладів у вітчизняній педагогічній науці (1944–2012 рр.) [Текст] / В. В. Кузьменко, А. О. Солодовник // Педагогічний альманах. – 2015. – Вип. 27. – С. 237–244.
20. Куприянова М. А. Формирование познавательной самостоятельности учащихся как педагогическая проблема [Текст] / М. А. Куприянова // Наука и школа. – 2009. – № 5. – С. 35-36.

21. Левитов Н. Д. Психология характера / Н. Д. Левитов. – М.: Просвещение, 1969. – 424 с.
22. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения: В 2-х т. / А. Н. Леонтьев. – М.: Педагогика, 1983. – Т.1. – 392 с.
23. Лернер И. Я. Дидактические основы познавательной самостоятельности учащихся при изучении гуманитарных дисциплин: автореф. дис... д-ра пед. наук / И. Я. Лернер. – М., 1991. – 38 с.
24. Логвиненко В. Г. Методика формування пізнавальної самостійності студентів технічних спеціальностей в процесі вивчення інформаційно-комунікативних технологій: Автореф. дис. канд. пед. наук. / В. Г. Логвиненко – Харків, 2005. – 19 с.
25. Лозова В. І. Пізнавальна активність школярів / В. І. Лозова. – Харьков: Основа, 1990. – 120 с.
26. Максименко В. П. Дидактика: курс лекцій: Навч. посіб. / В. П. Максименко. – Хмельницький: ХМЦНП, 2013. – 222 с.
27. Малахова Ж. Д. Викладання соціології: досвід інноваційних прийомів : навч. посіб. / Ж. Д. Малахова, В. М. Огаренко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 280 с.
28. Махмутов М. И. Проблемное обучение : основные вопросы теории / М. И. Махмутов. – М.: Педагогика, 1975. – 368 с.
29. Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://stud.com.ua/17007/menedzhment/metodika_diagnostiki_osobistosti_motivatsiyu_uspihu_ellersa
30. Мотивація навчання у вузі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://medbib.in.ua/motivatsiya-obucheniya-vuze-39992.html>
31. Онишків З. М. Стимулювання навчальної діяльності молодших школярів/ З. М. Онишків // Початкова школа. - 1996. -№4.-С. 10-12.

32. Опитувальник для вивчення пізнавальної активності учнів// Б. К. Пашнев «Психодіагностика обдарованості». – Харків, «Основа». – 2007.
33. Особливості формування пізнавальної самостійності підлітків у процесі дослідницької діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://lib.iitta.gov.ua/4201/1/46_Lypetskyi.pdf
34. Пашнев Б. К. Опитувальник для вивчення пізнавальної активності учнів // Психодіагностика обдарованості. – Харків : Основа, 2007
35. Пиаже Ж. Теория. Эксперименты. Дискусии / Ж. Пиаже. – М., 2001. – 123 с.
36. Пидкасистый П. И. Психолого-педагогический справочник преподавателя высшей школы / П. И. Пидкасистый, Л. М. Фридман, М. Г. Гарунов. – М.: Педагогическое общество России, 1999. - 348 с.
37. Пидкасистый П. И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении / П. И Пидкасистый., - М.: Педагогика, 1980. - 240 с.
38. Підкасистий П. І. Мистецтво викладання. Перша книга педагога / П. І. Підкасистий, М. Л. Портнов. - М., 1998– 184 с.
39. Половникова Н. А. Исследование процесса формирования познавательной самостоятельности школьников в обучении: автореф. Дис. Д-ра пед. наук: спец. 13.00.02 / Н. А. Половникова. – Л.,1997. – 58 с.
40. Практическая психодиагностика. Методики и тесты / Д. Я. Райгородский. – Самара : Издательский Дом БАХРАХ, 1998. – 672 с.
41. Савченко О. Я. Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів / О. Я. Савченко. – К.: Радянська школа, 1982. – С. 12-13.
42. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів пед. фак. – К.: Абрис, 1997. – С. 252.
43. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии [Текст].: Учебное пособие. – М., Народное образование, 1998.
44. Синевич І. С. Педагогічне моделювання в умовах

кваліпрофесійної діяльності / І. С. Синевич // *Науковий вісник Мукачівського державного університету*// Випуск No2(4). – 2016. – С. 81–84.

45. Ситников А. П. Акмеологический тренинг : Теория. Методика. Психотехнологии/А. П. Ситников. – М. : Технологическая школа бизнеса, 1996. – 428 с

46. Скаткин М. Н. Проблемы современной дидактики / М. Н. Скаткин. – Москва : Педагогика, 1984. – 95 с.

47. Скворцова С. О. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя на засадах контекстного навчання/ С. О. Скворцова // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань, 2010. – Випуск 35. – С. 66 – 71.

48. Технологія тренінгу / упоряд. О. Главник, Г. Бевз [за заг. ред. С. Максименко]. – К.: Главник, 2005. – 112 с

49. Тюріна В. О Система пізнавальних задач як засіб формування пізнавальної самостійності студентів [Текст] / В. О. Тюріна // *Науковий вісник Чернівецького університету*. – 2007. – Вип. 330 : Педагогіка та психологія. – С. 181–186.

50. Ушинский К. Д. Собр. соч. в 11 томах / К. Д. Ушинский. – М.-Л.: Изд. Акад. пед. наук, 1950. – Т. 2. – 500 с.

51. Формування пізнавальної самостійності учнів у контексті болонського процесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу [file:///C:/Users/ADMIN/Downloads/Mosv_2013_3_36%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/ADMIN/Downloads/Mosv_2013_3_36%20(2).pdf)

52. Шабанин А. М. Развитие познавательной самостоятельности будущего специалиста в области информационных технологий в процессе обучения информатике в колледже: автореферат / А. М. Шабанин // Екатеринбург.-2005.-23 с.

53. Шамова Т. И. Активизация учения школьников. Т. И. Шамова. – М.: Педагогика, 1982. – 209 с.

54. Шеснадцати-факторный личностный опросник Р. Б. Кеттелла. (Методика многофакторный опросник Кэттелла / Тест Кеттелла 187 вопросов / Опросник Кеттелла 16 pf) – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://psuhologia.in.ua/images/dustan/spl5.pdf>

55. Шустваль М. Ф. Формування пізнавальної самостійності учнів у контексті болонського процесу / М. Ф. Шустваль, С. М. Шустваль, Т. І. Лядова, О. В. Волобуєва // Медична освіта. – 2013. - №3. – С. 125-128.

56. Щербакова Н. М. Формування пізнавальної самостійності учнів 7–9 класів у процесі вивчення предметів гуманітарного циклу : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 "Теорія навчання" / Щербакова Н. М. – К., 2012. – 19 с

57. Щукина Г. И. Проблема познавательного интереса в педагогике / Г. И. Щукина. – Москва : Педагогика, 1971. – 352 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Методика «Вивчення мотивації навчання у виші»

(Т.І. Ільїна, модифікація автора)

Обробка та інтерпретація результатів.

Шкала "Набуття знань" (Максимум 12,6). За відповіді "так" на питання №4 — 3,6 балів; за №17 — 3,6 балів, № 26 — 2,4 балів. За відповіді "ні" на питання №28 — 1,2 бали; №42 — 1,8 бали.

Шкала "Оволодіння професією" (Максимум 10 балів). За відповіді "так" на питання №9 — 1 бал; за №31 — 2 бали, №33 — 2 бали, №43 — 3 бали; №48 — 1 бал, №49 — 1 бал.

Шкала "Отримання диплому" (Максимум 10 балів). За відповіді "так" на питання №24 — 2,5 бали; за №35 — 1,5 бали, №38 — 1,5 бали, №44 — 1 бал. За відповіді "ні" на питання №11 — 3,5 бали.

Аналіз відповідей пояснює специфіку мотиваційної сфери учня.

Таблиця А 1

Результати мотивації до навчання за методикою Т. Ільїна

Мотивація до навчання	Досліджуемі учні	
	Кількість осіб	Відсоткове значення, %
Шкала «Набуття знань»	11	52
Шкала «Отримання диплому»	6	29
Шкала «Оволодіння професією»	4	19
Всього	21	100

Результати тестування свідчать про те, що найбільший відсоток у групі складає шкала «Набуття знань» (12 учнів, 52%) це свідчить про те, що учні прагнуть оволодіти новими знаннями, проявляють інтерес до вивчення та пізнання.

Додаток Б

Методика «Діагностики особистості на мотивацію до успіху»

(Т. Елерс, модифікація автора)

Обробка та інтерпретація результатів.

- Від 1 до 10 балів: низька мотивація до успіху;
- Від 11 до 16 балів: середній рівень мотивації до успіху;
- Від 17 до 20 балів: помірковано високий рівень мотивації;
- Понад 21 бали: занадто високий рівень мотивації до успіху.

Таблиця Б 1

Рівні мотивації до успіху учнів	Досліджуємі учні	
	Кількість осіб	Відсоткове значення, %
Високий	10	48
Середній	11	52
Низький	0	0
Всього	21	100

Проаналізувавши результати дослідження, можна зробити висновок, що в учнів цієї групи перевищує середній рівень мотивації до успіху з результатом 52% (11 осіб), це вказує, що учні досить впевнено справляються з завданнями середньої важкості, але не люблять ситуацій, пов'язаних із ризиком.

Додаток В

«Опитувальник для вивчення пізнавальної активності учнів»

(Б. Пашнєв, модифікація автора)

Низький рівень пізнавальної активності: 0-12 балів. Учень прагне зрозуміти, запам'ятати відтворити знання, опанувати способом його застосування, відсутність інтересу до поглиблення знань.

Середній рівень пізнавальної активності: 13-25 балів. Учень прагне виявити сенс досліджуваного змісту, пізнати зв'язок, опанувати способами застосування знань у змінених умовах, прагне доводити розпочату справу до кінця.

Високий рівень пізнавальної активності: 26-42 бали. Учень самостійно здійснює активний пошук відповіді, знаходить власні способи розв'язання.

Результати розвиненості пізнавальної активності учнів за м

Таблиця В 1

Рівні розвиненості пізнавальної активності	Досліджуємі учні	
	Кількість осіб	Відсоткове значення, %
Високий	1	5
Середній	17	81
Низький	3	14
Всього	21	100

В учнів групи перевищує середній рівень пізнавальної активності з результатом 81% (17 осіб), що свідчить про їхню готовність до самостійного пізнання нового, проте їх пізнавальний інтерес виявляється під впливом зовнішніх стимуляторів та базується на задоволенні особистісної допитливості в емоційно-привабливих ситуаціях. Учні проявляють навчальні вміння, діючи не за прикладом, а за алгоритмом дії.

Додаток Г

Результати обробки за методикою «16 – факторний опитувальник»
(Р. Кеттелл, модифікація автора)

Фактор "В" розумові здібності

Таблиця Г 1

Фактор	А=2	Б=1	В=2
В	Всі по одному балу 10,12,13	1,2,3,5,7,9	4,6,8,11

Таблиця Г 2

Рівень розвиненості розумових здібностей	Досліджуемі учні	
	Кількість осіб	Відсоткове значення, %
Високий	9	43
Середній	10	48
Низький	2	9
Всього	21	100

Для наочності за результатами дослідження ми побудували діаграму (див. рис.Г 1).

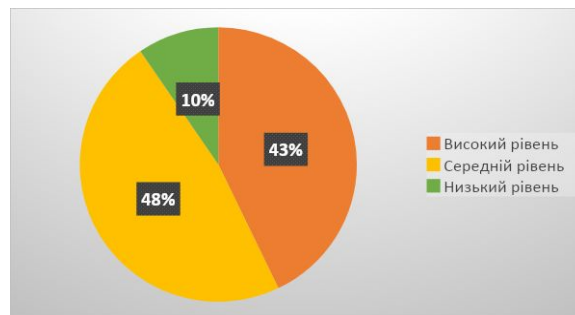

Рис. Г 1 Результати оцінювання рівня розвиненості оперативності мислення, загального рівня вербальної культури та ерудиції учнів за опитувальником Р. Кетелла

Проаналізувавши результати дослідження, можна зробити висновок, що в учнів цієї групи перевищує середній рівень розвиненості розумових здібностей, оперативності мислення, вербальної культури та ерудиції, з результатом 48% (10 осіб), що вказує на те, що учні мають високу здатність до навчання, вони інтелектуально розвинені та абстрактно мислять.

Фактор "С" емоційна стійкість

Таблиця Г 3

Фактор	A=2	B=1	B=2
С	1,4,5,8,9,11,179	1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13	2,3,6,7,10,12

Таблиця Г 4

Рівень розвиненості емоційної стійкості	Досліджуемі учні	
	Кількість осіб	Відсоткове значення, %
Високий	1	5
Середній	16	76
Низький	4	19
Всього	21	100

Для наочності за результатами дослідження ми побудували діаграму (див. рис. Г 2).

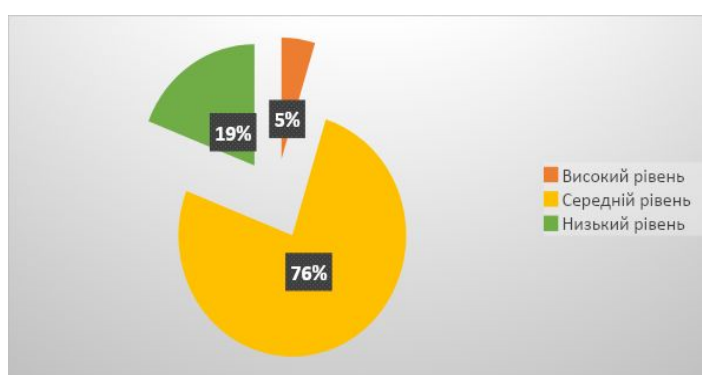

Рис. Г 2 Результати оцінювання рівня розвиненості емоційної стійкості за опитувальником Р. Кетелла

Результати тестування свідчать про те, що найбільший відсоток у групі складає середній рівень емоційної стійкості, з результатом 76% (16 осіб), що

свідчить про емоційну зрілість учнів, спокійність, стійкість в інтересах та високу працездатність. Учні з низьким рівнем емоційної стійкості тільки 19% (4 особи), такі учні імпульсивні, знаходяться під впливом почуттів, мінливі в настрої, легко засмучуються, нестійкі в інтересах, дратівливі, легко втомлюються.

Фактор "Е" наполегливість

Таблиця Г 5

Фактори	А=2	Б=1	В=2
Е	2, 5, 9, 10, 11, 12,13	1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,1 3	1,3,6,4,7,8

Таблиця Г 6

Рівень розвиненості наполегливості	Досліджуємі учні	
	Кількість осіб	Відсоткове значення, %
Високий	6	29
Середній	15	71
Низький	0	0
Всього	21	100

Для наочності за результатами дослідження ми побудували діаграму (див. рис. Г 3).

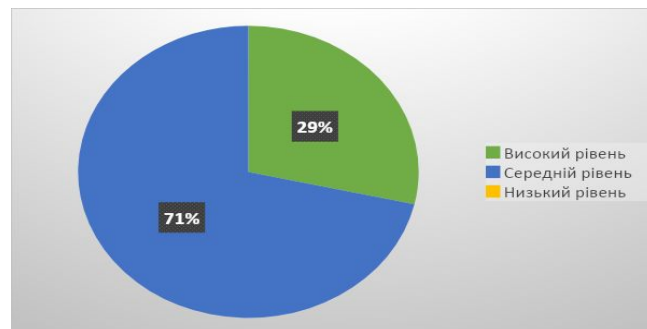

Рис. Д 3 Результати оцінювання рівня розвиненості наполегливості за опитувальником Р. Кетелла

Проаналізувавши результати дослідження, можна зробити висновок, що в учнів цієї групи перевищує середній рівень наполегливості, з

результатом 71% (15 учнів), що свідчить про їх самостійність, незалежність, домінантність, впертість та іноді конфліктність.

Фактор "G" сумлінність

Таблиця Г 7

Фактори	A=2	B=1	B=2
G	5,6,8,9,10	1,2,3,4,5,6,7, 8,9,10	1,2,3,4,7

Таблиця Г 8

Рівень розвиненості сумлінності	Досліджуемі учні	
	Кількість осіб	Відсоткове значення, %
Високий	5	24
Середній	9	43
Низький	7	33
Всього	21	100

Для наочності за результатами дослідження ми побудували діаграму (див. рис. Г 4).

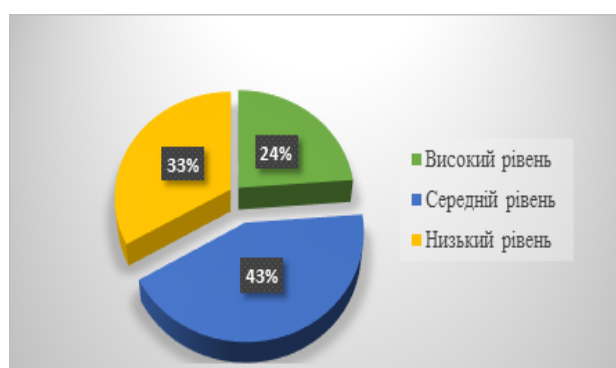

Рис. Г 4 Результати оцінювання рівня розвиненості сумлінності за опитувальником Р. Кетелла

Результати тестування свідчать про те, що в цій групі загалом проявляється середній рівень прояву сумлінності, з результатом 33% (9

осіб), що свідчить про добросовісність учнів, відповідальність, високу нормативність, наполегливість, сильний характер та врівноваженість.

Із високим рівнем сумлінності 5 осіб (24%), такі учні емоційно дисципліновані, сумлінні, стійкі та рішучі, з почуттям великої відповідальності, дотримуються моральних стандартів та правил, є дуже наполегливими у досягненні мети.

Фактор «Q2» самостійність

Таблиця Г 9

Фактор	A=2	B=1	B=2
"Q2"	2,3,4,9,10	1,2,3,4,5,6,7, 8,9,10	1,5,6,7,8

Таблиця Г 10

Рівні розвиненості самостійності	Досліджуємі учні	
	Кількість осіб	Відсоткове значення, %
Високий	4	19
Середній	14	67
Низький	3	14
Всього	21	100

Для наочності за результатами дослідження ми побудували діаграму (див. Г 5).

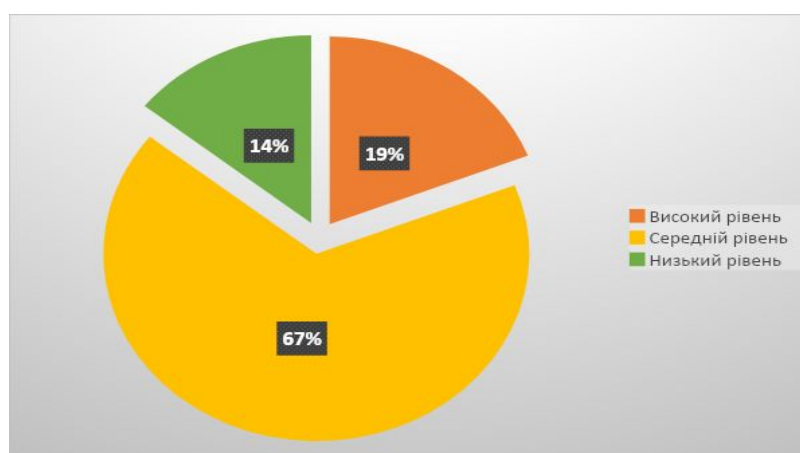

Рис. Г 5 Результати оцінювання рівня розвиненості самостійності за опитувальником Р. Кетелла

Проаналізувавши результати дослідження, можна зробити висновок, що в учнів цієї групи (67%, 12 осіб) переважають середні показники самостійності. Це вказує на те, що кожен із цих учнів самостійно приймає рішення та не має залежності від групи, учні не потребують схвалення та підтримки зі сторони, вони є самостійними та винахідливими.

Додаток Е
Кореляційний аналіз

Таблиця 1

Результати дослідження у відповідності із учнями

№ ПІБ	ПІБ	Мотивація на успіх або невдачу	Визначення пізнавальної активності
1	Ярослав А.	15	19
2	Ігор Т.	17	22
3	Юлія Я.	18	16
4	Іосіф М.	15	16
5	Андрій М.	14	15
6	Альона А.	12	4
7	Аліна К.	14	1
8	Юлія В.	12	15
9	Михайло Л.	14	16
10	Ірина Г.	18	17
11	Наташа В.	21	21
12	Софія М.	18	15
13	Данило Н.	17	20
14	Єва Б.	13	12
15	Олена М.	16	18
16	Єгор Є.	17	16
17	Анастасія Б.	18	13
18	Анастасія Ч.	19	17
19	Поліна Р.	15	15
20	Максим Н.	15	15
21	Едік В.	18	26

Мотивація на успіх та пізнавальної активності учнів.

Коефіцієнт кореляції Пірсона

Таблиця 2

Обчислення результатів для знаходження залежності

Проміжні обчислення	Остаточні обчислення

$N=21$ $\sum_{i=1}^{21} x = 336$ $\sum_{i=1}^{24} y = 329$ $\sum_{i=1}^{24} x^2 = 5490$ $\sum_{i=1}^{24} y^2 = 5743$ $\sum_{i=1}^{24} xy = 110544$	$R_{xy} = \frac{\sum x_i y_i - (\sum x_i)(\sum y_i)/21}{\sqrt{(\sum x_i^2 - (\sum x_i)^2/24) * (\sum y_i^2 - (\sum y_i)^2/21)}}$ $R_{xy} = \frac{110544 - (336)*(329)/21}{\sqrt{(5490 - (336)^2/21) * (5743 - (329)^2/21)}} = 0.5675$

Для наочності було побудовано графік (рис. 2).

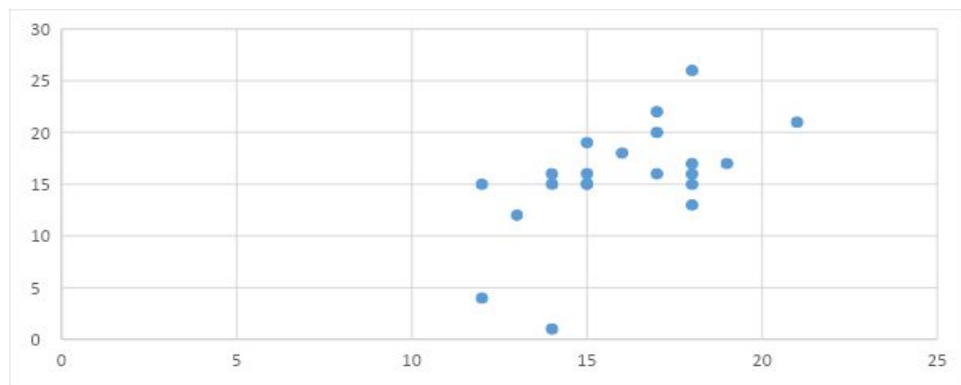

Рис. 2 Графік визначення залежності між характеристиками за кореляцією Пірсона

Коефіцієнт рангової кореляції Спірмена

Таблиця 3

Рангове відношення між характеристиками за кореляцією Спірмена

№	X – Мотивація на успіх або невдачу	Y – Пізнавальна активність	Середнє R_x	Середнє R_y	Різниця	d^2
1	15	19	8,5	17	-8.5	72.25
2	17	22	13	20	-7	49

3	18	16	17	11.5	5.5	30.25
4	15	16	8.5	11.5	-3	9
5	14	15	5	7	-2	4
6	12	4	1.5	2	-0.5	0.25
7	14	1	5	1	4	16
8	12	15	1.5	7	-5.5	30.25
9	14	16	5	11.5	-6.5	42.25
10	18	17	17	14.5	2.5	6.25
11	21	21	21	19	2	4
12	18	15	17	7	10	100
13	17	20	13	18	-5	25
14	13	12	3	3	0	0
15	16	18	11	16	-5	25
16	17	16	13	11.5	1.5	2.25
17	18	13	17	4	13	169
18	19	17	20	14.5	5.5	30.25
19	15	15	8.5	7	1.5	2.25
20	15	15	8.5	7	1.5	2.25
21	18	26	17	21	-4	16
Сума						635.5

Формула для обчислення коефіцієнта кореляції Спірмена:

$$r_s = 1 - 6 * \frac{\sum d^2}{N*(N^2-1)}$$

Результат: $r_s = 1 - 6 * \frac{635.5+35}{21*(21^2-1)}$; $r_s = 0.584$

Додаток Ж

Тренінгові заняття з використанням завдань квазіпрофесійної діяльності, спрямовані на розвиток пізнавальної самостійності учнів

Заняття № 1

Мета:

- створення умов для кращого знайомства учасників групи;
- виявлення очікувань кожного учасника щодо участі в тренінгу;
- ознайомлення з основними цілями тренінгу, формування мотивації до успіху;
- визначення бар'єрів, які заважають досягти бажаних цілей;
- підвищення інтересу до пізнання.
- самопізнання та пізнання учасників власної професійної ідентичності за допомогою квазіпрофесійної діяльності;

Обладнання: аркуші, кольорові карандаші, малюнок із горою, клейкі кольорові аркуші, дошка та крейда.

Ведучий групи вітає учасників тренінгу, позитивно налаштовує на ефективну роботу, а також повідомляє учасникам мету тренінгу, основні завдання, окреслює намічені цілі й перспективи спільної групової діяльності

Вправа "Мій успіх".

Мета: використання позитивних емоцій, які пов'язані з минулими успіхами, для формування нової мотивації.

Інструкція:

Слово тренера:

1. "Згадайте випадок зі свого життя, коли ви переживали значний успіх. Заплющте очі та уявіть собі це яскраво. Створіть картинку в уяві.
2. Зверніть увагу на розмір, точність і якість цієї картинки, на ті рухи, звуки, переживання, котрі створюють або супроводжують її.

3. Далі поміркуйте про мету, якої ви прагнете досягти. Уявіть її чітко. Прокрутіть в уяві картинку – досягнення мети.

4. Розмістіть в уяві цю картинку туди ж, де була і попередня.

5. Ваше завдання полягає в тому, щоб ці дві картинки накласти одна на одну. Прагніть пережити радість, задоволення від майбутнього успішного завершення справи (досягнення мети) так, як ви відчували це в минулому".

Час: 10 хвилин.

Вправа "Слова –мотиватори".

Мета: визначити бар'єри які заважають досягти мети, сформувати мотивацію.

Спочатку учасники на індивідуальних аркушах записують слова, які вони собі говорять для підвищення внутрішньої мотивації. У другій частині вправи вони обмінюються фразами, в процесі вільного руху і з'ясовуючи які слова, фрази збігаються і діляться тим, що їм сподобалося в іншого.

Обговорення: Бар'єри на шляху до мети.

– Що може бути бар'єрами на шляху до мети? Перераховуємо можливі "бар'єри". (Фізичні, психологічні) (невпевненості, некомпетентність, обмеженість фізичних можливостей)

– Як знизити бар'єр на шляху досягнення до мети успіху в навчанні?

– Що може допомогти не боятися труднощів? А ще...?

Час: 10 хвилин.

Вправа "Вершина".

Мета: письмово відобразити причини та шляхи підвищення інтересу до навчання в учнів.

Інструкція. Тренер презентує малюнок із зображенням гори (вершини), як символічне подолання труднощів. Після цього учасники тренінгу записують на клейких кольорових аркушах таке: причини неуспішності (тренер приклеює аркуші до підніжжя гори); як підвищити

мотивацію (приклеює на середину гори); чого Ви досягнете, коли станете успішним, мотивованим (вершина гори).

Час: 15 хвилин.

Вправа "Професійна ідентичність".

Мета: первинний аналіз учнями власної професійної ідентичності.

Хід вправи: Кожному учаснику групи пропонується за допомогою вільних асоціацій проаналізувати свою професійну ідентичність. Для цього, учасники пишуть два слова-стимули: «кухар» та «офіціант». До кожного слова потрібно по колу написати 10 слів-асоціацій. Асоціації до слова «кухар» потрібно писати одним кольором, до слова «офіціант» – іншим. Після створення переліку слів асоціацій, пропонується дати кожному слову якісну характеристику. Наприклад, кухар – творець, офіціант – людина, яка допомагає отримати насолоду від споживання їжі тощо. Далі пропонується поміркувати про власну професійну ідентичність. В центрі пишеться займенник Я, і навколо нього малюються два кола – центральне та периферійне. Кожному учаснику пропонується з якостей, написаних в асоціаціях на слова «кухар» та «офіціант», вибрати ті, які на його думку, властиві йому самому. При цьому потрібно яскраво виражені якості записувати в центральному колі, а інші – в периферійному. Колір, яким якість була написана спочатку зберігається. В результаті роботи виникає яскрава візуальна картинка, що показує, як сприймає себе людина та які професійні риси вона собі приписує.

Обговорення: Колір якої професії переважає? Які риси і з яких професій переважають в центральному та периферійному колі? Яким кольором записані позитивні, а яким негативні якості.

Час: 10 хвилин.

Вправа "Скульптура"

Мета: оцінювання професійно-важливих якостей учасників через квазіпрофесійну діяльність.

Хід вправи: Група ділиться на дві підгрупи. Перша – скульптори, повинна «виліпити» скульптуру успішного кухара, друга – офіціанта. В кожній групі обирають «глину» («матеріал, з якого робиться скульптура») та екскурсовода. Фігура «ліпиться» з одного учасника, якому інші члени групи надають необхідну позу, створюють міміку, жести тощо. По закінченні роботи, «екскурсовод» описує «скульптуру», розповідає задум автора, пояснює, що означає та чи інша деталь. Екскурсанти (члени другої підгрупи) можуть погодитися або не погодитися із створеним образом, внести свої корективи.

Обговорення:

1. Які найголовніші риси (кухара, офіціанта) виділив скульптор?
2. Чи вдалося скульптору і яким чином передати внутрішню сутність представника даної професії?
3. Яке значення мають невербальні засоби спілкування в роботі кухара офіціанта?

Час: 15 хвилин.

Вправа "Потрібний кухар, офіціант".

Мета: рефлексія щодо власних професійних якостей, можливостей; усвідомлення професійних вимог до офіціанта, кухара.

Хід вправи: Ведучий оголошує, що стає редактором газети безкоштовних об'яв. Кожний з учасників може розмістити в газеті об'яву про запрошення на роботу бармена або офіціанта. В об'яві не обмежується розмір букв та кількість слів. Приймається будь – яка форма. Можна викласти весь список вимог до якостей до кандидата, можна – намалювати його портрет. Можна розповісти про себе, свою справу, фірму. Необхідно тільки пам'ятати, що об'яв про пошук на роботу буде багато та кожному учаснику необхідно потурбуватися, щоб саме його об'ява звернула на себе увагу.

Час на підготовку – 10 хвилин.

По закінченні роботи, ведучий розміщує об'яви на стінах. Підписувати їх не потрібно. Учасники мовчки читають об'яви. Кожний має право намалювати кружечок на тій об'яві, яка привернула його увагу та він готовий зв'язатися з його подавцем. По закінченні даної роботи, об'яви знімаються. Кожен повинен подивитися, чи відгукнулися на його пропозицію, шляхом підрахунку кількості кружечків на листах.

Питання для обговорення: 1. Чим характеризується об'ява, що набрала найбільшу кількість виборів?

2. Що заважало відгукнутися на інші об'яви?

3. Які вимоги найбільше висувалися до кандидата в кухарі, офіціанти?

4. Які вимоги роботодавців задовольнити найлегше?

5. Чим найлегше зацікавити кандидата на посаду?

6. Чи можна виділити певні «секрети» розміщення об'яв про вакансії, що забезпечують відгуки певної категорії кандидатів?

Підсумки заняття (10 хвилин)

Мета: підвести підсумки та вивчити думку учні щодо тренінгового заняття.

Інструкція: Тренер роздає аркуші паперу та пропонує таке: "Підсумовуючи роботу на сьогоднішньому занятті, закінчіть думку:

Сьогодні мене вразило...

Сьогодні мені згадалося...

Мені запам'яталося...

Мене дратувало...

Мене порадувало..."

Кожен обирає і закінчує фразу за власним бажанням.

Заняття № 2

Мета:

– визначення емоційного стану та готовності до активної роботи

– розвиток пізнавальної активності та швидкого включення в роботу

– формування вміння знаходження творчого підходу до розв'язання проблем

– пошук шляхів творчого удосконалення виконання знайомих дій.

Обладнання: аркуші паперу, ручки, скріпки

Ведучий групи вітає учасників тренінгу, позитивно налаштовує на ефективну роботу, а також повідомляє учасникам мету тренінгу, основні завдання, окреслює намічені цілі й перспективи спільної групової діяльності

Вправа "Долоні".

Мета: визначення емоційного стану учасників тренінгу, готовності до активної роботи.

Хід вправи: учасники, сидячи на своїх місцях, кладуть долоні на стіл, обираючи один з варіантів: 1) якщо людина перебуває в позитивному емоційному стані, готова до активної роботи – долоні кистей рук повернуті в гору; 2) якщо в неї поганий настрій, самопочуття, відсутність бажання до активної роботи – долоні кистей рук повернуті донизу; 3) якщо людина переживає різні емоції, має середній рівень готовності до праці, вона одну кисть повертає долонею догори, іншу – донизу.

Час: 10 хв.

Вправа "Моя активність".

Мета: самоаналіз учасниками власної активності, ефективності її використання.

Хід вправи: Учасники по черзі представляють графіки особистісної активності (добової, тижневої). Проаналізувати зміни рівня активності протягом доби, тижня (побудова графіків). Учасники визначають сфери життя, в яких проявляють найбільшу активність (розміщуючі стікери у відповідних сферах: професійного зростання, виконання домашніх справ, організація дозвілля тощо). В процесі обговорення учасники визначають чинники, що сприяють підвищенню рівня професійної активності.

Результат вправи – план-схема активізації кожним учасником власної активності (зокрема і тієї її частини, яка спрямована на професійне

зростання, самореалізацію).

Час: 20 хв.

Вправа "Плутанина".

Мета: підвищення активності учасників, визначення власних переживань.

Завдання: учасники встають у коло так, щоб відчувати плече один одного. За командою тренера заплющують очі, витягують руки вперед та починають шукати руку іншого учасника групи. Важливо! Бажано, щоб учасники, які стоять поруч не бралися за руки, але у кожного з них повинна бути у руці лише одна рука. Задача учасників – розплутати заплутане коло, розплющивши очі. Тренер може брати участь у вправі. Обговорення: учасники аналізують свої переживання та враження від процесу розплутування, помічають, як поведив себе кожний – керував, був пасивним тощо.

Час: 15 хв.

Вправа "Скріпки".

Мета: пошук шляхів творчого удосконалення виконання знайомих дій.

Обладнання: скріпки.

Хід вправи: Учасники поділяються на підгрупи по 5-6 чоловік. В кожного з них по чотири скріпки. Перше завдання: якомога скоріше скласти з них ланцюжок (один на кожному підгрупу, використавши всі скріпки).

Тренер фіксує мінімальний та максимальний час, який був витрачений на виконання завдання.

Друге завдання: якомога швидше розібрати ланцюжок. Після виконання завдання учасникам надається 10 хвилина для обговорення та пошуку методів прискорення виконання завдання. Ведучий пропонує повторити виконання завдання, фіксуючи максимальний і мінімальний час. По закінченні другої спроби, результати порівнюються.

Обговорення: Наскільки швидко вдалося виконати вправу вдруге? З чим пов'язане прискорення – з тим, що пройшло тренування чи з тим, що

був винайдений більш ефективний спосіб діяльності, чітка координація дій учасників? Наскільки реально спланувати діяльність, розподілити

Час: 25 хв.

Підсумки заняття (10 хвилин)

Мета: підвести підсумки та вивчити думку учні щодо тренінгового заняття.

Інструкція: всі учасники діляться на малі групи по 3-4 особи і кожна група протягом 3-х хв. на папері пише прикметники-визначення, які підходять для оцінки тренінгу. Наприклад, активний, інформативний, продуктивний тощо. Виконання. Групи презентують свої плакати. Можна також надати можливість прокоментувати цікаві ідеї, які вони висловлять. Це ж саме можна запропонувати зробити кожному учаснику тренінгу по черзі, назвавши один прикметник визначення. Можна попросити групи замість прикметників скласти список ключових понять та термінів, пов'язаних із темою тренінга. Коментар. Вправа допомагає учасникам згадати те, що відбувалося на тренінгу, скласти до купи свої враження про нього та отриману інформацію. Також вправа дозволяє завершити тренінг у жвавій, активній формі.

Заняття № 3

Мета:

- формування емоційної стійкості та позитивних емоцій
- розвиток креативності та абстрактності мислення;
- розвиток самостійності;
- формування адекватної самооцінки, свідомості та відповідальності.

Обладнання: кулькова ручка, чашка, указка, газета, ложка, книжка, папір

Вправа «Наші емоції – наші вчинки».

Мета: усвідомлення залежності вчинків від емоційного стану, створення умов щодо формування навичок управління своєю поведінкою.

Інструкція. Учасникам пропонується продовжити речення:

- Я засмучуюсь, коли...
- Я злюсь, коли...
- Мені погано, коли...
- Я радію, коли...
- Я спокійний, коли...
- Мені подобається, коли...
- Мені не подобається, коли...
- Мені добре, коли...

Як тільки ця частина роботи буде закінчена, пропонується продовжити речення далі: «...коли...то я поступаю...»

Обговорення: про що думаєте, коли здійснюєте той чи інший вчинок? Чи завжди люди думають перед тим, як щось роблять? Учасникам пропонується підтвердити або спростувати твердження: «Попереду будь якої дії повинна йти думка!».

Час: 20 хвилин.

Вправа "Я пишаюсь..."

Мета: проаналізувати свої позитивні набуті риси характеру чи вміння.

Метод: індивідуальна робота, обговорення в загальному колі.

Опис вправи:

1. Запропонуйте кожній присутній людині за правилом добровільності, по колу сказати про себе : "Я пишаюся...", назвавши рису характеру або навичку, свідомо набуту

2. Обговоріть труднощі, які виникають у групи під час проведення вправи. Чому потрібно виконувати цю вправу?

В яких життєвих ситуаціях корисно користуватися цією вправою?

Нотатки для тренера: Під час виконання цієї вправи часто виникають різні питання. Деякі люди відмовляються виконувати цю вправу: не можуть говорити про себе. Не наполягайте, запропонуйте ще подумати або замінити

слова "Я пишаюсь..." на "Мені подобається в собі...". Обов'язково поверніться до цієї людини по завершенню кола.

Час виконання: 15 хвилин.

Вправа "Запитання — відповідь"

Мета: формування самостійності

Хід роботи: Учням роздають клаптики паперу. Тренер оголошує запитання. "Чи вважаю я себе самостійним?", "Що заважає мені бути самостійним?", "Кого зі свого оточення я вважаю самостійним, які в нього особливості?" "Що я роблю для того щоб бути більш самостійним?"

Завдання кожного: написати якомога більше відповідей. Відповіді на кожне запитання записують на окремому клаптику. Потім їх обговорюють разом. Тренер доповнює відповіді та слухає, що учні розповідають і в який спосіб.

Час: 15 хвилин.

Вправа "Бар'єри креативності"

Мета: усвідомлення бар'єрів креативності, розвиток розумових здібностей

Кожен предмет має своє пряме призначення. Наприклад, молотом – забивати цвяхи. Але часто ми використовуємо предмети не за призначенням. Наприклад: молотком можна притримати папери на столі; використати як якір під час будівельних робіт; як ручка для важкої сумки.

Завдання: назвати нестандартний спосіб використання даного предмета.

Предмети: кулькова ручка, чашка, указка, газета, ложка, книжка.

Час: 10 хвилин.

Підсумки заняття

Вправа "Все у мене в руках!"

Мета. Підведення підсумків уроку.

Час. 10 хвилин.

Учні на аркуші паперу малюють долоню і на кожному пальці пишуть:

На великому пальці – "Над цією темою хотів би працювати ще"

Указательний – "Корисним для мене було..."

Середній палець – "Мені зовсім не сподобалось заняття, тому що..."

Безимяний – "Психологічна атмосфера на занятті була..."

Мизинець – "Мені тут бракувало..."